

Skriftlig eksamen i dansk – stx og hf

Eksamen kort fortalt

Den skriftlige prøve i dansk består af et opgavesæt med opgaver i forskellige genrer. Genrerne er altid de samme, og man vælger at besvare én af opgaverne. Det har man 5 timer til. Materialet til opgaverne kan være enten trykte tekster eller digitale tekster. Det er ikke tilladt at søge efter materiale på internettet undervejs i prøven. Der er dog enkelte undtagelser, som tillader, at elever bruger bestemte websteder, som har været brugt i undervisningen. Spørg altid din lærer, så du er sikker på ikke at gøre noget, som ikke er lovligt.

I oversigten nedenfor kan du se de genrer, som gælder for din uddannelse:

STX

Analyserende artikel

Debatterende artikel

Reflekterende artikel

HF

Analyserende artikel

Debatterende artikel

Som det fremgår, er der tre genrer at vælge imellem på stx, mens der er to genrer at vælge imellem på hf. Hvis du er hf-elev, kan du derfor roligt springe over afsnit, der handler om den reflekterende artikel.

At skrive formidlingsbevidst

Danskfaget er det store formidlingsfag i gymnasiet. I dansk arbejder man med at bruge sproget engageret og levende – afstemt efter den konkrete kommunikationssituation. Denne forventning afspejler sig også i prøven i skriftlig dansk. For du skal ikke bare vise, at du eksempelvis kan din litteraturhistorie og er i stand til at argumentere for et synspunkt, du skal også vise, at du kan formulere din viden i en formidlingsbevidst form. At skrive formidlingsbevidst vil sige,

at man er opmærksom på, hvilken form for tekst, man skal producere. Hertil hører bevidsthed om:

- Hvem man er som *afsender*.
- *Modtageren* man skriver til.
- Hvad *formålet* er med teksten.
- Hvad man særligt vil *fokusere* på.
- Hvad man *forventer* at nå frem til.

Afsenderen

Du skriver altid (i alle genrerne) som dig selv. Det vil sige som en motiveret og fagligt velfunderet elev ved slutningen af danskforløbet.

Modtageren

Du skriver til en modtager, som du ikke kender, og som ikke har et indgående kendskab til den tekst eller det emne, som du skal skrive om. Du er derfor nødt til at formidle i en form, hvor læseren kan følge med uden et indgående kendskab. Læseren skal føres ind i emnet eller problemstillingen, og teksten eller teksterne, som du skal arbejde med, skal præsenteres. Du kan som afsender godt forvente, at din modtager er på mindst dit eget faglige niveau. Undervisningsministeriet formulerer det således:

Din modtager er bredt orienteret i danske medier, bøger, film og aktuelle debatter samt i den danske litteraturhistorie. Din modtager kender derfor også danskfaglige begreber som eksempelvis fortællesynsvinkel, flash-forward og metafor. Det betyder, at du ikke behøver at definere disse begreber, når du bruger dem.

(Kilde: Undervisningsministeriets vejledende opgavesæt 2018)

Formålet

Når du formidler, er det centralt at være opmærksom på, om formålet eksempelvis er at diskutere, analysere eller reflektere over en problemstilling, fordi det vil have betydning for, hvordan man formulerer sig.

Forventning og fokus

Endelig er det en forudsætning for vellykkede tekster, at man har valgt et fokus eller en vinkling, og at man har gjort sig overvejelser om, hvad man forventer at nå frem til.

En bevidsthed om ovenstående 5 ting (afsender, modtager, formål, forventning, fokus) gør det lettere at ramme en passende sproglig tone. Man afstemmer med andre ord sit sprog og sin formidlingsform, så det passer til den genre, man skriver i.

At komme godt fra start

Uanset hvilken genre, du skriver i, er det vigtigt at komme godt fra start. Det første afsnit i en tekst er altafgørende for modtagerens lyst til at læse videre. Denne lyst sikrer du ved at starte med en indledning, som er interessevækkende, og som peger på, hvad man som læser kan forvente sig af din tekst. Den gode indledning motiverer og vinkler.

Man *motiverer* ved at pege på, hvorfor det konkrete emne eller den konkrete problemstilling er interessant og aktuel. Man *vinkler* problemstillingen ved at markere, hvad der særligt vil blive fokuseret på.

I en analyserende artikel kan man eksempelvis blive bedt om at analysere og fortolke J. P. Jacobsens novelle "To verdener". Her er et eksempel på en indledning, der *ikke* er motiveret og vinklet:

Jeg skal skrive en analyse og fortolkning af "To verdener". Det er en gammel tekst, som handler om to kvinder, der kommer fra hver deres verden.

Ovenstående indledning inviterer ikke læseren indenfor. Læserens nysgerrighed vækkes ikke, og det hænger sammen med, at man mangler et bud på, hvad vi skal få ud af at høre mere om novellen.

Anderledes forholder det sig i nedenstående indledning:

Det siges, at alle folk bliver religiøse eller overtroiske, så snart de bliver tilstrækkeligt bange. Psykisk og fysisk syge mennesker benytter ofte alternative behandlingsformer, der ved hjælp af mere eller mindre uvidenskabelige metoder påstår at kunne helbrede deres lidelser. Ældre mennesker bliver pludseligt troende i håbet om at blive frelst, når de en dag skal dø. På samme måde vælger en syg kvinde i J. P. Jacobsens novelle "To verdener" fra 1879 at opsøge kloge koner og hellige kilder – i et sidste forsøg på at lade sig helbrede. Men novellen stammer fra Det moderne gennembrud, så udfaldet er næsten givet på forhånd: Tro flytter ikke bjerge.

I modsætning til det første eksempel får vi her en engageret indledning, hvor tekstens specifikke problemstilling knyttes an til en bred og almen problemstilling, som en moderne læser kan forholde sig til.

Det er vigtigt, at indledningen faktisk holder ord – den skal pege frem mod resten af din tekst, og det skitserede fokus skal ligge i naturlig forlængelse af opgaveformuleringen. Den røde tråd er i den forbindelse helt central. Ideelt set skal alle afsnit i en tekst bygge videre på hinanden, ligesom tekstens afrunding gerne må pege tilbage til indledningen.

Den røde tråd

Gode tekster har en tydelig rød tråd. De har sammenhængskraft fra start til slut. Overordnet kan man skabe sammenhæng på to måder: Indholdsmæssigt og sprogligt.

Den indholdsmæssige sammenhæng

Den indholdsmæssige sammenhæng – også kaldet kohærens – etableres ved at sikre, at de enkelte afsnit i en tekst kommer i en naturlig rækkefølge og bygger oven på hinanden, når det overhovedet er muligt. Det er ikke ligegyldigt, hvor i en tekst man præsenterer hvad. Som radikalt eksempel kan nævnes en samlevejledning til en Lego-figur. Det går ikke at starte med at beskrive figurens midte, fordi det vil forvirre. På samme måde med en artikel: Vi er nødt til at have teksten præsenteret, før den anvendes – og den skal til gengæld ikke præsenteres mere end én gang, for så føler læseren sig talt ned til.

Den sproglige sammenhæng

Den sproglige sammenhæng – også kaldet kohæsion – understøtter den indholdsmæssige sammenhæng. Det sker eksempelvis ved hjælp af sætningskoblinger, som sikrer, at der sprogligt kobles til tidligere afsnit eller henvises til efterfølgende afsnit.

Eksempler på formuleringer, der bidrager til høj sammenhængskraft i en tekst eller i et tekstafsnit:

- *Det betyder, at ...*
- *En konsekvens af det er, at ...*
- *I forlængelse af ovenstående ...*
- *Som følge af de skitserede ...*
- *Man kan imidlertid også argumentere for det modsatte ...*
- *Sammenfattende kan man sige, at ...*
- *Denne problemstilling vender jeg tilbage til ...*

Den røde tråd bør understøttes af naturlige ophold i teksten. Det er ikke læservenligt med en tekst, der kører på uden ophold. Og med ophold kommer behovet for naturlige overgange mellem de enkelte tekstdele.

Eksempler på formuleringer, der bidrager til høj sammenhængskraft på tværs af tekstafsnit:

- *Kompositionen, jeg har beskrevet ovenfor, afspejler hovedpersonens mentale udvikling. Jeget fremstår i begyndelsen som ...*
(eksempel på overgang fra kompositionsanalyse til personkarakteristik i en analyserende artikel).
- *Som det fremgår ovenfor, mener NN, at nyhederne er blevet til underholdning på linje med X-factor. Men forholder det sig sådan?*
(eksempel på overgang til diskussionsdelen i den debatterende artikel).

Genrerne i skriftlig dansk

I skriftlig dansk skal du som allerede nævnt kunne formidle i følgende genrer:

- Den analyserende artikel (stx & hf)
- Den debatterende artikel (stx & hf)
- Den reflekterende artikel (stx)

I virkelighedens verden findes der naturligvis et utal af skriftlige genrer, ligesom der vil være adskillige (og til tider modstridende) definitioner på, hvad der kendetegner dem. Eksamensgenrerne skal opfattes som et stillads, der sikrer, at du har det forventede fokus og den forventede fremstillingsform i din besvarelse. Genrerne lægger nemlig op til et forskelligt indholdsmæssigt og metodisk fokus, og målet med din tekst er forskelligt i hver af genrerne. Dette bør afspejle sig i måden, du formulerer dig på.

Den analyserende artikel	I den analyserende artikel undersøger du en tekst ved at nærlæse den med henblik på analyse, fortolkning og vurdering.
Den debatterende artikel	I den debatterende artikel undersøger du et danskfagligt debateme og diskuterer emnet eller spørgsmålet med personligt engagement.
Den reflekterende artikel	I den reflekterende artikel undersøger og reflekterer du over et danskfagligt emne eller spørgsmål.

Tekstmaterialet kan i alle tre genrer være en bred vifte af typer – mundtlige, skriftlige eller multimodale (tekster, der benytter sig af kombinationer af fx skrift, billede, lyd og levende billeder) – så når ordet *tekst* bruges i denne bog, dækker det også over eksempelvis et dokumentarprogram, et billede eller en tv-reklame. Tekstmaterialet spiller forskellige roller i genrerne. Teksten er mest i centrum i den analyserende artikel og mindre i centrum i de øvrige genrer. Det betyder også, at man selv skal levere flere input i netop de to sidste genrer.

Fælles for genrerne er, at man formulerer sig i forholdsvis kort form (tre-fire normalsider à 2400 anslag inklusive mellemrum), og at der ikke er tale om akademiske tekster. Man er fagligt formidlende, og det er derfor ikke nødvendigt med et omfattende noteapparat og en litteraturliste, som vi kender det fra store skriftlige opgaver. Men man skal stadig dokumentere, hvor man har sine pointer fra. Undervisningsministeriet formulerer det således:

Du kan henvise på flere måder, men brug samme måde gennem hele artiklen. Du kan bruge fodnoter, henvise i parentes i din tekst, eller som du ellers har lært det. Det vigtigste er, at du er konsekvent gennem hele artiklen og henviser på den samme måde.

(Kilde: Undervisningsministeriets vejledende opgavesæt 2018)

Se mere om dokumentation i afsnittet om formalia side 63.

Skriftlig eksamen i dansk – stx og hf
af Maja Bødcher-Hansen og Susan Mose

2. udgave 2. oplag 2019
© 2019 Gyldendal A/S

Forlagsredaktion: Gitte Skov Andersen
Manuskriptredaktør: Eva Lundby
Pædagogisk faglig konsulent: Gitte Tilling
Omslag: Rasmus Koch Studio
Grafisk koncept og layout: Rasmus Koch Studio
Bogen er sat med *Warnock* og *AkzidenGrotesk*
ISBN: 978-87-02-28177-4
Bogen er trykt hos laserTryk.dk

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner,
der har indgået aftale med Copydan Tekst & Node, og kun
inden for de i aftalen nævnte rammer.

www.gyldendal-uddannelse.dk

Andre bøger i serien *Forløb i dansk*:

Fortællingens spejl – Grundforløb i dansk
af Mischa Sloth Carlsen

Det moderne gennembrud #MeToo
af Maja Bødcher-Hansen og Susan Mose

